

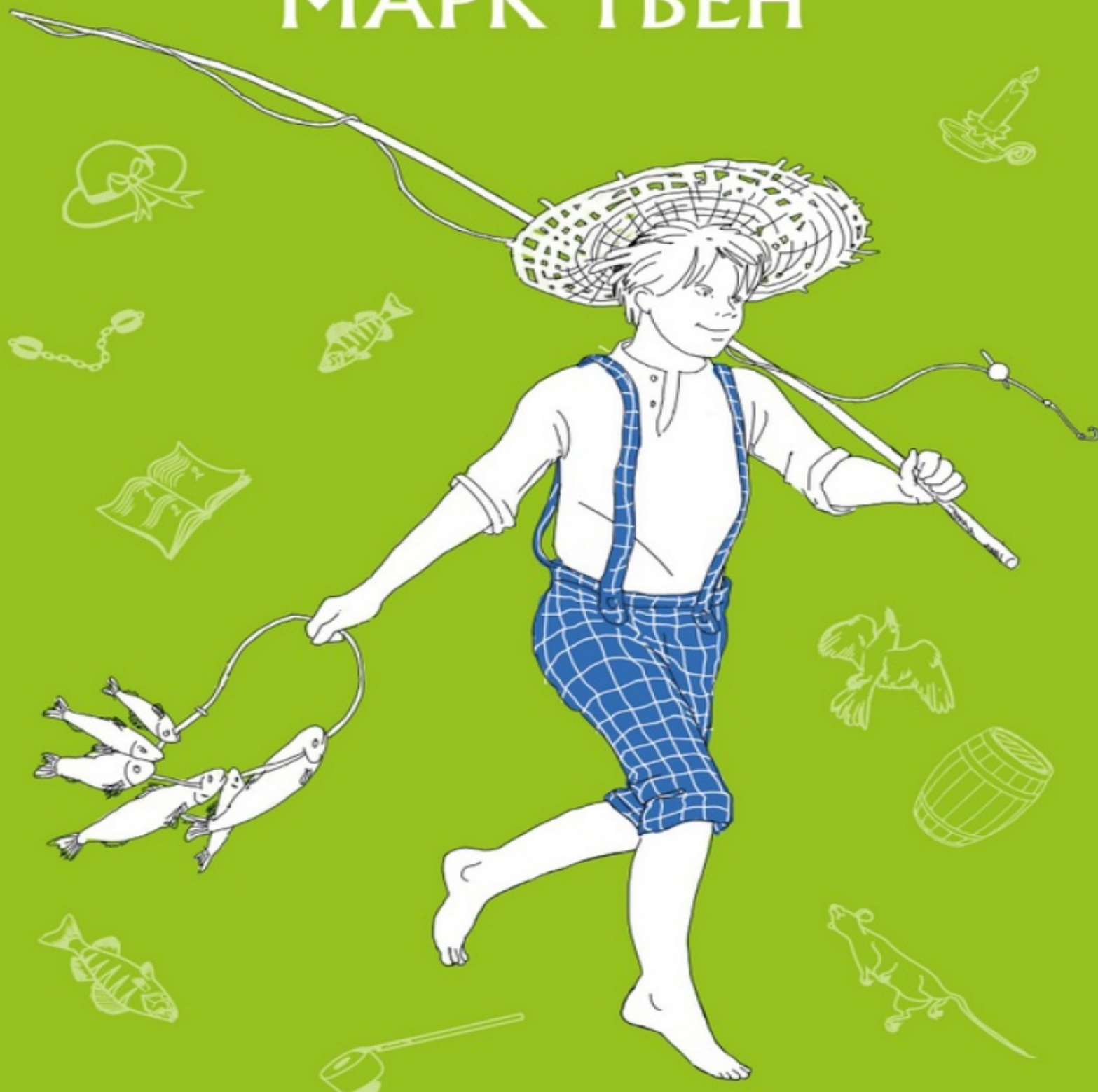
Пригоди Тома Соєра

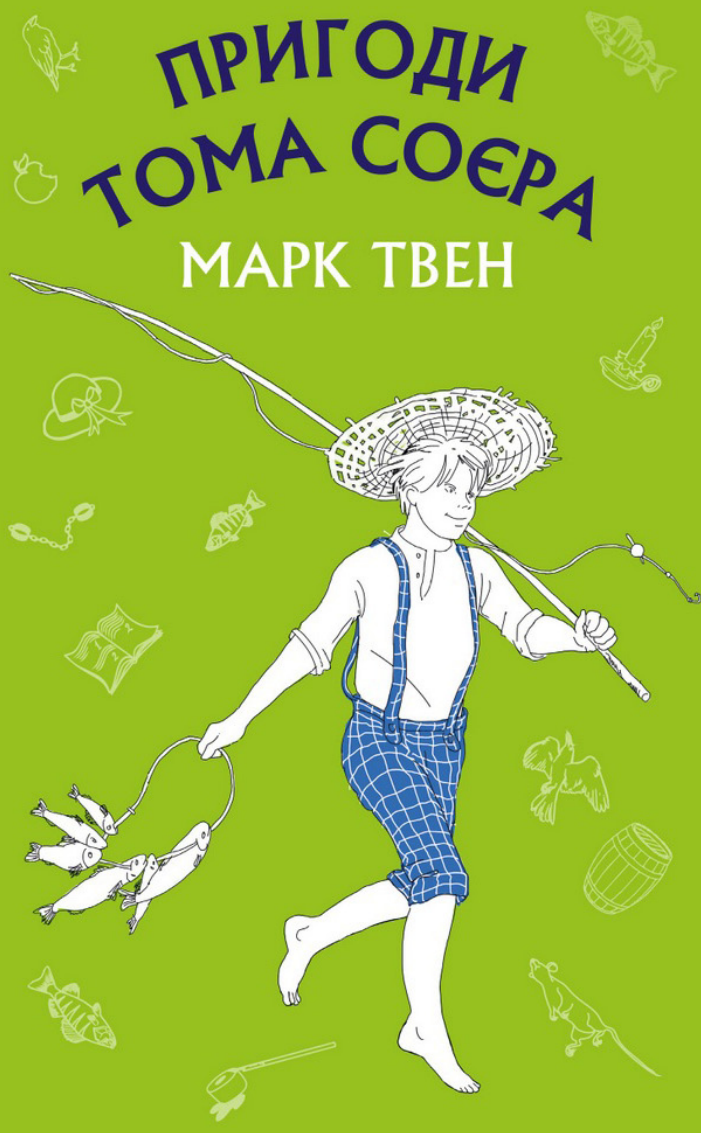
КУПИТИ

Про книгу

Марк Твен (1835 - 1910) - американський письменник, журналіст і громадський діяч, який вигадав двох неймовірних персонажів-авантюристів Тома Соєра й Гекльберрі Фінна, які постійно вплутуються в непрості справи і захопливі пригоди. Повість «Пригоди Тома Соєра» є класикою дитячої літератури. У ній ідеться про шибеників Тома і Гека, які стали втіленням «американської мрії». З відвагою, завзяттям і вірою в себе хлопчики домагаються права на свободу і щастя - у школі й у церкві; на лісистому острові Джексона, будучи піратами; на судовому засіданні, щоб урятувати невинного; в страшному покинутому будинку, де захований скарб; і в лабіринтах печери Мак-Дугаласа...

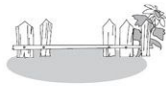
ПРИГОДИ ТОМА СОЕРА МАРК ТВЕН





Марк Твен

Пригоди Тома Соєра



З англійської переклала Леся Відочко

За загальною редакцією Галини Кошманенко

Київ
BOOKSHEP
2021

Більшість пригод, описаних у цій книжці, відбувалися насправді; одну чи дві я пережив на власній шкурі, решта — трапилися із хлопцями з моєї школи. Гека Фінна списано з натури, Тома Соєра теж, але не з конкретної людини — він радше є комбінацією рис трьох хлопчаків, яких я знав, тобто це змішаний тип.

Дивакуваті забобони, про які тут ітиметься, були поширені серед дітей Заходу, зокрема й чорношкірих, в описані мною часи, себто тридцять-сорок років тому.

Хоча моя книжка призначена найперше для хлопців та дівчат, сподіваюся, її не цуратимуться дорослі, адже мені дуже хочеться нагадати їм, якими вони колись були, що відчували, як розмовляли та в які неймовірні історії вплутувалися.

Автор

Гартфорд, 1876



Розділ 1

— Томе!

Відповіді не було.

— ТОМЕ!

Відповіді не було.

— Куди цей хлопчисько запропастився? ТОМЕ!

Тиша...

Старенька опустила окуляри на кінчик носа й повела очима по кімнаті, дивлячись поверх скелець, тоді підняла окуляри й глипнула під ними. Вона рідко дивилася крізь скельця, а надто вже коли шукала таку дрібничку, як хлопчака. Ці парадні окуляри були предметом її гордості, й вона носила їх радше для стилю, а не щоб краще бачити; з таким успіхом старенька могла б дивитися й крізь заслінки для печі.

Вона спантеличено обвела кімнату поглядом і незлостиво, але розбірливо промовила:

— От лише з'явився на мої очі, я тобі...

Не договоривши, старенька раз у раз схилялася біля ліжка, штурхаючи під ним мітлою й випростовуючись, щоб перевести дух. Але там не було нікого, крім кота.

— Ще світ такого хлопчиська не бачив!

Вона стала в дверях і пильно вдивлятися в зарослі дурманом грядки з помідорами. Тома там не було. Тоді вона гукнула так, щоб було далеко чути:

— То-о-ме-е-е-е!

За спиною в неї щось зашаруділо, вона обернулася й схопила хлопчиська за комір, не даючи йому втекти.

— А ось ти де! Як я могла забути зазирнути до шафи. Ти що там робив?

— Нічого.

— Нічого? Та глянь лишень на свої руки. І на свій писок. Чим ти так замастився?

— Не знаю, тітонько.

— Зате я знаю. Це варення — ось що це. Сорок разів казала тобі, якщо ще раз сам полізеш до варення, я з тебе шкуру спущу. Ану подай-но сюди цю лозину.

Лозина уже засвистіла в повітрі, й небезпека була так близько...

— Ой лихо, тітонько, погляньте, що там за вами!

Старенька крутнулася, машинально схопившись за спідницю. Хлопчик миттєво відбіг, вискочив на дерев'яний паркан, і зник за ним.

Тітонька Поллі на хвилю розгубилася, а тоді по-доброму розсміялася.

— От шибеник. Завжди йому вдається мене перехитрити. Він уже стільки фокусів мені показав, що могла б і здогадатися, що він утне. Якщо замолоду клепки не було, то на старості й поготів. Старого пса не видресируєш. Усі витівки такі різні, що хтозна, що він наступного разу вчинить. Він мене сердить-сердить, а тоді відволіче або насмішить, то я вже й забуду, що хотіла його відлупцювати. Бог мені свідок, не даю ради з хлопчаком. Хто стримує різку свою, той ненавидить сина свого, як мовиться в Біблії. Я знаю, що грішу й страждаю за нас обох. То справдешній сатана, хай Бог боронить! Але ж це син моєї покійної сестри, мені просто шкода бити ту сиротинку. Утім щоразу, коли спускаю йому все з рук, мене мучить сумління, й водночас, коли б'ю його, серце обливається кров'ю. Як пише Святе Письмо, земні дні людини короткі й повні скорботи, і це правда. Він прогуляв уроки й по обіді байдикуватиме, і я просто змушена його покарати; завтра ж зажену до роботи. Це, звісно, суворо змушувати працювати в суботу, коли у всіх дітлахів вихідний, але він ненавидить працювати найбільше за все. Цього разу я мушу дотримати слова, інакше зовсім згублю дитину.

Том і справді прогуляв школу й чудово провів час натомість. Заледве встиг повернутися додому, щоб ще до вечері допомогти малому чорношкірому хлопцеві Джиму напиляти дров і позбирати цурпалки. Принаймні Том устиг розказати про всі свої пригоди, поки Джим виконав три чверті роботи. Молодший брат Тома (чи то радше

напіврідний брат) Сід уже встиг виконати свою частину доручень (позбирав тріски): це було тихе дитя, яке не збиткувалося й не завдавало зайвого клопоту.

Поки Том вечеряв і з кожною нагодою поцуплював цукор зі столу, тітонька Поллі ставила йому підступні запитання, щоб вивести на чисту воду; хотіла, щоб той обмовився й можна було зненацька його викрити. Як і всі простодушні люди, тітонька гордовито думала, що володіла надзвичайним дипломатичним умінням, а її наївні запитання — вершина завуальованого лукавства. Вона спитала:

— Ох і гаряче було сьогодні в школі. Чи не так, Томе?

— Еге ж, тітонько.

— Дуже душно, правда?

— Так, тітонько.

— Мабуть, хотілося тобі скупатися, Томе?

Серце Тома різко пронизав страх: бачить, що непереливки. Він уважно глянув у саме лице тітки Поллі, але з виразу її обличчя так нічого й не зрозумів. Він відповів:

— Ні, тіточко, насправді не дуже.

Старенька провела рукою по сорочці Тома й мовила:

— Хм, навіть не спітнів.

Вона була задоволена, що так кмітливо дізналася, що сорочка Тома суха, й скоро він потрапить на гачок. Але зачувши, куди вітер дме, Том сам повів розмову. Він наче випередив її наступне запитання:

— Ми намочили чуби під помпою, у мене ще досі волосся мокре.

Тітонька Поллі трохи розсердилася, що випустила з уваги цю деталь. Але тут їй прийшла нова думка:

— Сподіваюся коли ти лив воду собі на голову, то не довелося відпорювати комір від сорочки, що я тобі пришила? Ану розстібни куртку!

Томові відлягло від серця. Він розстібнув куртку. Комір був міцно пришитий до сорочки.

— От маєш. А я думала, ти сьогодні прогуляв уроки й пішов купатися. Гаразд, не буду сердитися, Томе. Цього разу ти виявився не

таким пропащим, як мені здавалося.

Їй було навіть трішки прикро, що прозорливість її підвела, але водночас приємно, що Том хоч раз повівся як чемна дитина.

Несподівано Сідні зауважив:

— Здається, ви пришивали комір білими нитками, але тепер вони чомусь чорні.

— І справді! Я шила білими, Томе.

Але Том уже не чекав, що буде далі. Він прожогом кинувся до дверей, вигукнувши:

— Ох, Сідді, я тобі ще це пригадаю.

Надійно сховавшись, Том витягнув увіткнуті у вилоги куртки голки, одна з них була обмотана білою ниткою, друга — чорною.

— Вона ніколи не здогадалася б, якби не той Сід. Хай йому біс! То вона бере білу нитку, то чорну. Боже, вже якоюсь однією шила б, а то я ніяк не встежу. Але клянуся, Сід не втече тепер від мене. Ох я його провчу!

Том не був зразковим хлопцем. Зате він добре знав, кого в місті вважали взірцевим і ненавидів його.

Уже через кілька хвилин чи й швидше він забув про прикрий інцидент. Не тому, що його лихо було менш гірким і дошкульним, ніж проблеми дорослих, а тому, що цієї миті він подумав про щось дуже захопливе, й усі тривоги зникли. Так, як дорослі забувають про свою печаль, тільки-но почнуть якусь нову цікаву справу. Цим новим захопленням Тома була особлива техніка насвистування, яку він перейняв у чорношкірого хлопчика; йому, власне, хотілося повправлятися в умінні, щоб ніхто не заважав. Щоб відтворити цей пташиний спів і залитися треллю, треба було часто торкатися язиком піднебіння, роблячи короткі паузи. Напевно, читач знає, як це робиться, адже чи не всі в дитинстві отак насвистували. Ретельність і наполегливість Тома допомогли швидко навчитися. Хлопець ішов вулицею, з його вуст лунали чудові гармонійні звуки, а душа була сповнена вдячності. Він почувався так, як відчувається астроном, який щойно відкрив нову планету, а може, й навіть іще прекрасніше.

Літні вечори довгі. Ще не стемніло. Том перестав насвистувати: назустріч ішов незнайомець — хлопець, трішки більший за самого Тома. Жителі занедбаного містечка Сент Пітерсбург з великим інтересом сприймали будь-якого чужинця, хай би якого віку чи роду він був. Цей юнак був якось занадто гарненько вдягнений як на будень. Дивина! Вишуканий капелюх, акуратно застібнута сукняна курточка, нова й охайна, й такі самі чисті штани. До того ж він був узутий, хоча це була лишень п'ятниця. Він мав навіть краватку — яскраву стрічку. Цей франтик* самою своєю присутністю допікав Томові. Що довше Том дивився на ту виряджену цяцю, то вище задирав носа й тим жалюгіднішим та нікчемнішим здавався йому власний вигляд. Обидва мовчали. Один робив рух, другий одразу його дзеркально повторював, тільки вбік, і так по колу. Лице до лица, дивлячись у вічі. Том не витримав і сказав:

— Я натовчу тобі пику!

— Ха! Хотів би я це бачити!

— Зараз ти переконаєшся.

— Нічого в тебе не вийде.

— А ось і вийде.

— Нізащо.

— Так!

— Ні!

— Так!

— Ти не зможеш!

Тривожна мовчанка. Тоді Том спитав:

— Як тебе звати?

— Тебе це не обходить.

— Я тобі зараз покажу, як мене це обходить.

— Ану ж, давай.

— Якщо ще базікатимеш, то дістанеш.

— І буду! А ось тобі!

— Думаєш, ти дуже розумний, га? Та я лишень одною лівою можу тебе повалити, а праву хай прив'яжуть мені за спину.

— То чому ж не можеш ударити, а тільки грозишся?

— А я й ударю, як ти й далі дурника клеїтимеш.

— Ага, бачив я таких базік.

— Ти диви, який! Капелюха натягнув на вуха.

— То спробуй зніми мого капелюха, якщо не подобається. Тільки спробуй-но, я й покажу тобі де раки зимують.

— Брехун!

— Сам такий!

— Ти тільки лякаєш, що вдариш, а сам боїшся.

— Ану геть звідси!

— Ей ти, слухай-но сюди. Якщо ти зараз же не вгамуєшся, я знесу твою дурну голову.

— Ага, аякже.

— Не віриш?

— Якщо ти хочеш знести мені голову, то чому цього досі не зробив? На понт береш? Та ти сам злякався, боягуз!

— Не злякався.

— Злякався!

— Ні!

Запанувала тиша. Бокуючи, хлопці опинилися плечем до плеча. Том вигукнув:

— Котися звідси!

— Сам котися!

— А я не хочу!

— От і я ні!

Так у войовничій позі, виставивши ногу вперед, вони штовхалися, злісно зиркаючи один на одного. Але жодному не вдавалося перемогти суперника. Врешті хлопчаки з розпашілими від злості обличчями почали обережно відступати один від одного, й Том сказав:

— Ти боягузливе щеня. Я пожаліюся на тебе моєму старшому братові, й він намне тобі боки.

— Думаєш я злякався? Повір, у мене є брат більший за твого, він такий сильний, що перекине твого через паркан.

(Звісно, жоден з хлопчаків не мав брата).

— Та це якась маячня.

— А ти сам чуєш, що городиш?

Том провів ногою лінію по запилуженій дорозі й сказав:

— Якщо переступиш через цю лінію, відлупцюю тебе так, що тобі кінець. Горе тому, хто порушить моє слово.

Незнайомець не чекаючи переступив через лінію й мовив:

— Ну, хто там нахвалявся всипати мені прочуханки?

— Гадаю, ліпше мене не злостити.

— Що, знову злякався? Кишка тонка?

— Хай йому біс, ставлю два центи на те, що зараз тебе вдарю.

Чужак витягнув з кишені два великих мідяки, глумливо простягаючи їх Томові. Том цупнув його по руці, й монети впали додола. За мить обидва вже качалися в пилюці, зчепившись як розлючені котиська. Вони тягали одне одного за волосся, рвали на клоччя куртки й штани, дряпали носи, покриваючи одне одного пилюкою та звитягою. Нарешті курява трохи осіла, стало видно, що Том тріумфально осідлав чужинця й щосили його гамселить.

— Проси пощади, — крикнув Том.

Хлопець борсався, намагаючись вивільнитися. Він плакав, і робив це радше зі злості.

— Проси пощади, — Том і далі його дубасив.

Нарешті чужинець з придином промовив:

— Годі вже.

Том допоміг йому підвестися.

— Оце тобі буде наука. Наступного разу знатимеш, як зачіпатися.

Хлопець чвалав собі геть, обтрушував одяг від пилюки; він схлипував, шморгав носом і, боязко озираючись, тихо бубонів, що він зробить Томові «наступного разу». У відповідь Том набундючився й став глузувати. Але тільки-но він повернувся спиною, незнайомець, довго не думаючи, схопив каменяку й поцілив нею Томові межі лопаток. Сам же кинувся навтьоки, підстрибуючи, мов та антилопа. Том погнався за кривдником аж до самого його дому, разом

дізнавшись, де той живе. Зачаївшись біля воріт, він чекав, що чужак вийде з двору, але той лише показував гримаси через вікно. Нарешті вийшла мати того хлопця й, обізвавши Тома грубим, невинним хуліганом, наказала забиратися звідтіля. Він запрягнувся підстергти її синочка й пішов геть.

Додому причвалав він доволі пізно вночі й коли обережно пробирався у дім через вікно, на нього чекала засідка — тітка. Побачивши плачевний стан Томового одягу, вона твердо вирішила покарати розбишаку, загадавши йому тяжку роботу на вихідні.

* Франтик — той, хто модно й ошатно вдягається; чепурун.

Розділ 2

Починався літній суботній ранок, довкола все було яскравим, свіжим, сповненим життя. У кожному серці лунала пісня; а коли серце молоде, то навіть музика лилася з вуст. Кожне обличчя сяяло усмішкою, у кожному кроці відчувалася енергія. Цвіли акації, наповнюючи повітря ароматом. Над містечком височіла гора Кардіф, яка так потопала в зелені, що здавалася Землею Обітованою, омріяною й привабливою.

На вулиці з'явився Том, він ніс відро з вапном і щітку з довгою ручкою. Він оглянув паркан, і весь його запал зник, а серце огорнув тяжкий смуток. Тридцять ярдів^{**} дерев'яного паркану, дев'ять футів^{***} заввишки. Враз Том відчув усю важкість і несправедливість життя. Зітхнувши, він умочив щітку й провів нею по верхній дошці, зробив це ще раз і ще раз, тоді подивився на нікчемну смугу побілки на тлі паркану, який здався безконечним, і безрадісно сів під деревом неподалік. Джим підстрибом вибіг із-за хвіртки, несучи в руках бляшане відро й наспівуючи «Дівчата з Баффало^{****}». Раніше Том уважав, що ходити по воду до міського колодязя — справа осоружна, але тепер йому так не здавалося. Він згадав, що біля колодязя постійно крутилася компанія. Білі, мулати, чорношкірі хлопчики й дівчатка сиділи, чекаючи своєї черги, обмінювалися іграшками, сперечалися, борюкалися, пустували. Хоча криниця була всього за сто п'ятдесят ярдів, Джим повертався з водою не раніше ніж за годину, й навіть доводилося посилати за ним, щоб той ішов додому. Том промовив:

— Слухай, Джиме, я можу принести води, якщо ти трішечки побілиш.

Джим захитав головою й сказав:

— Не можу, пане Томе. Стара господиня наказала мені збігати по воду й не затримуватися ні з ким по дорозі. Вона попередила, що пан Том запропонує мені білити паркан, але наказала йти своєю дорогою й не лізти до цієї справи, адже вона САМА навідається сюди.

Ой, не зважай на те, що вона там наказала, Джиме. Вона завжди щось наказує. Давай мерщій відро, і я через хвилю повернуся. ВОНА навіть не дізнається».

— Боюся ж я її, пане Томе. Стара господиня відірве мені голову, присягаюся, вона це зробить.

— ВОНА? Та вона ніколи нікого не лупцювала — хіба лишень стукне наперстком по голові, але це хіба покарання? Може сказати щось неприємне, але від слів не боляче, якщо вона водночас не репетує. Джиме, я дам тобі одну штуківину. Дам білу алебастрову кульку!

Джим дещо засумнівався.

— Біла кулька, Джиме. Це тобі не коники з лайна.

— Ой, і справді, яка чудова кулька. Але кажу, пане Томе, я дуже боюся старої господині.

— А ще можу показати тобі свою болячку на пальці, якщо хочеш.

Люди — слабкі створіння, і Джим не зміг встояти перед цією пропозицією. Він поставив відро, узяв кульку до рук і нахилився, пожираючи очима палець, поки Том розмотував пов'язку. А вже за мить він щодуху мчав вулицею, розмахуючи відерцем і тримаючись за спину. Том натомість жваво білив паркан, а тітонька Полі поверталася в будинок, тріумфально тримаючи в руці шльопанець.

Тома вистачило ненадовго. Він подумки перебирав заплановані на сьогодні розваги, через що його біль посилювався. Невдовзі безтурботні хлопчики прямуватимуть повз нього своїми захопливими маршрутами — вони неодмінно глузуватимуть з Тома, що він змушений працювати. Сама думка про це пекла його гірше, ніж вогонь. Том вигріб усі свої скарби та оглянув їх: уламки іграшок, скляні кульки, просто мотлох; так, за це можна спробувати купити десять хвилин свободи, але на більше не вистачить. Хлопчик заховав до кишені скромні статки, годі було й думати про це. Аж ось Тома осяяла блискавична думка, що розігнала морок і безвихідь! Це було справжнісіньке просвітлення. Він знов узяв щітку й спокійнісінько повернувся до роботи. На обрії з'явився Бен Роджерс — хлопчина,

чиїх глузувань Том боявся найбільше. Бен не йшов, а стрибав, ніби граючи в класики — вочевидь, мав гарний настрій і приємні плани. Він гриз яблуко й час від часу видавав протяжне монотонне гудіння, за яким лунало басовите «дін-дон-дон, дін-дон-дон» — хлопчина грався в пароплав. Наближаючись, він скинув швидкість, аж доки зовсім зупинився посеред дороги, а тоді, сильно нахилившись на правий бік, почав важко й статечно розвертатися. Бен уявляв себе «Великою Міссурі», а під кілем у нього — глибина 9 футів. Він був одночасно й кораблем, і його капітаном, і корабельним дзвоном, тому розігрував, як сам стоїть на штормовому містку, сам віддає й сам виконує команди:

— Стоп машина! Тінь-лінь-лінь! — Пароплав повагом підпливав до тротуару. Пришвартуватися! Тінь-лінь-лінь! — Хлопчик випростав руки по боках. — Кермо праворуч! Тінь-лінь-лінь! Чу! Чу-чуу! Чу! — Правою рукою він робив розмашисті колові рухи, вдаючи сорокафутове колесо. — Кермо ліворуч! Тінь-лінь-лінь! Чу-ч-чу-чу! — Ліва рука описувала коло. — Стоп правий борт! Тінь-лінь-лінь! Стоп лівий борт! Вперед правий борт! Стоп! Борт повільніше! Тінь-лінь-лінь! Чууу! Подати носовий! Жвавіше! Пришвартуватися! Агов, чого стали! Намотуйте трос! До причалу! Тепер відпускай! Капітан, двигун зупинено! Тінь-лінь-лінь! Чш-чш-чш! (машина випускає пару).

Том і далі білив, не зважаючи на пароплав. Бен зупинився на хвилику й мовив:

— Хей-Йяааа! Пришвартувало тебе?

Том нічого не відповів. Він наче художник розглядав свій останній мазок, тоді ще раз провів щіткою й знову задивився.

Бен порівнявся з ним. Томові кортіло вкусити його яблуко, але він удавав, що прикипів до роботи. Бен сказав:

— Здоров, старий! Мусиш тут працювати, еге?

Том швидко повернувся й промовив:

— О Бене, це ти! А я тебе й не помітив.

— Я йду купатися, чув? Мо, й ти хочеш? Але ж ти працюватимеш, так? Кепсько ж тобі!

Том якийсь час мовчки дивився на хлопця, а потім запитав:

— Що ти називаєш працею?

— Так хіба оце не праця?

Том відвернувся й знову став білити, недбало кинувши:

— Може, так, може, ні. Головне, що Тому Соєру це личить.

— Ой! Невже ти хочеш сказати, що тобі це подобається?

Том невпинно водив щіткою.

— Подобається? А що тут може не подобатися? Хіба щодня випадає нагода білити паркан?

Це міняло справу. Бен припинив гризти яблуко. Том граційно провів щіткою вниз-вгору й відступив на крок назад, щоб подивитися на результат, потім ще кілька разів мазнув вапном і знову завмер, роздивляючись паркан. Надзвичайно заінтригований Бен уважно пильнував за цим усім, аж відтак сказав:

— Томе, дай я трохи побілю, чуєш?

Том завагався, начебто вже й погодився, але в останній момент передумав:

— Ні-ні-ні! Не думаю, що можу так учинити, Бене. Розумієш, тітонька Полі дуже дбає про цей бік паркану, адже його видно з вулиці. Якби це не знадвору, я був би не проти, та й вона теж погодилася б. Ну ду-у-уже вона дбає про цей бік паркану, тут треба бути надзвичайно охайним. До ладу зробить хіба що один хлопчик з тисячі. А то й з один з двох тисяч.

— Ого! Та невже?! Але дай мені спробувати. Хоч трішки! Я тобі дав би, друже, коли був би на твоєму місці.

— Я дав би, чесне слово, але ж тітонька Полі... Джим просився білити паркан — вона йому не дозволила. Сід просився — вона не дозволила. Зрозумій мене! А якщо ти його поламаєш?

— Та не! Я ж обережно буду. Дай побілити. Я тобі недогризок залишу.

— Ну послухай... Ні, Бене, ні. Зрозумій, я боюся...

— Доїдай усе яблуко!

Том начебто неохоче віддав щітку, а всередині в нього гриміли фанфари. І поки екс-пароплав «Велика Міссурі» білив та обливався

потом проти сонця, художник спочивав: сидів у затінку на якийсь боці, бовтав ногами, цямкав яблуком і обдумував далші пошуки «трудоx рабів». Матеріалу для цього було достатньо: щохвилини мимо проходив черговий хлопець. Він зупинявся, щоб просто посміятися, але залишався білити. Коли Бен уже охляв, Том продав Біллі Фішеру право білити, взявши з нього повітряного змія в досить доброго стані. Коли й той змучився, Джонні Міллер придбав свою чергу за здохлого щура на мотузочці й так далі, й таке інше... Усе тривало кілька годин. Вранішній нужденний і знедолений хлопець тепер буквально купався в скарбах. Окрім уже згаданих речей, він отримав 12 скляних кульок, уламок губної гармошки, осколок скляної пляшки синього кольору, крізь який можна було дивитися, шпульку, схожу на гармату, ключ невідомо до чого, обгризену крейду, корок до графина, олов'яного солдатика, пуголовка, шість хлопавок, однооке кошеня, латунну дверну ручку, собачий ошийник без собаки, рукоятку від ножа, чотири шматки апельсинової шкірки, а також стару порохняву віконну раму.

Том чудово провів час у великій компанії, нічого не роблячи, а паркан укривав уже третій шар вапна! Якби в нього не скінчилося вапно, то місцева шпана уже збанкрутувала б.

Том подумав, що життя не така вже й кепська штука, якщо придивитися. У цей день він відкрив (хоч і не зміг його висловити) залізний закон людської поведінки — щоб змусити людину чи дитину жадати певну річ, варто лише зробити цю річ важкодоступною. Якби Том був таким розумним філософом, як автор цієї книжки, то він заявив би, що Роботою називають те, що ми зобов'язані робити, а Грою — те, що не зобов'язані, але робимо. Це визначення допомогло б йому зрозуміти, чому, скажімо, виготовляти штучні квіти або крутити жорна — це робота, а збивати кеглі чи видряпатися на Монблан — просто розвага. У Англії багаті джентльмени платять великі гроші, щоб спекотного літнього дня 20 чи навіть 30 миль просидіти за віжками омнібуса^{*****}; але щойно їм запропонували б оплату, це

перетворилося б з розваги на роботу, яку джентльмени презирливо відкинули б.

Хлопець ще хвилинку поміркував над карколомним розворотом життєвих обставин, а потім рушив до тітчиної штаб-квартири, щоб відзвітуватися.

** Ярд — британська та американська міра довжини, що дорівнює 91,44 см.

*** Фут — британська та американська міра довжини, що дорівнює 30,48 см.

**** «Дівки з Баффало» — старовинна американська пісня.

***** Омнібус — старовинний вид міського громадського транспорту; попередник автобуса; багатомісний візок на кінській тязі.

Розділ 3

Коли Том зайшов до тітоньки Полі, вона сиділа біля розчиненого вікна посеред гарно вмебльованої кімнати, яка правила за спальню, їдальню та бібліотеку — залежно від обставин. Аромат літнього повітря, денна тиша, запах квітів і монотонне гудіння бджіл робили свою справу — тітонька куняла над плетивом. І кіт, який був старенькій за компанію, спав, скрутившись клубочком. Окуляри тітка зсунула аж на волосся, щоб вони випадково не розбилися. Вона була переконана, що Том не виконав роботи, тому дуже здивувалася, що він ось так насмілився прийти до неї. Хлопець заговорив:

— Тітонько, можу я тепер піти погуляти?

— А що, усе вже готове? Скільки ти взагалі зробив?

— Усе зробив, тітонько.

— Томе, не бреш мені — ти ж знаєш, я цього не люблю.

Звісно, що тітонька Полі не повірила. Коли вона виходила надвір, то думала: якщо Том побілів хоча б 20 відсотків паркану — його можна буде навіть похвалити. Як же вона здивувалася коли побачила, що паркан побілено повністю, ба більше — побілено в три шари, навіть на землі біля його підніжжя проведено білу смугу. Від подиву тітоньці ледь не відняло мову. Нарешті вона заговорила:

— Ото несподіванка! Що тут казати: можеш, коли схочеш, Томе, — вона подумала, що не варто перехвалювати хлопчика, і тому додала, — але ж рідко ти хочеш, треба частіше! Добре, біжи гратися, але щоб сам повернувся додому і я тебе не шукала. Бо будеш битий!

Тітонька ще перебувала під враженням від трудових досягнень Тома, тому відвела його до комори, де знайшла й урочисто вручила хлопцеві найстиглише яблуко, супроводжуючи це імпровізованою промовою, що найсолодшу винагороду ми отримуємо за чесну й самовіддану працю. Насамкінець тітонька напам'ять процитувала Біблію — Том у цей час поцупив пончика.

Коли Том знову вийшов надвір, він побачив, як Сід підіймається на другий поверх зовнішніми сходами. Навколо валялося чимало грудок землі, і через мить вони злетіли в повітря. Сід неначе потрапив під раптовий град. Доки тітонька Полі зрозуміла, що відбувається й прибігла на порятунок, шість чи сім грудок знайшли свою жертву, а Том перестрибнув через паркан і втік. Виходити через хвіртку — для цього в Тома, як завжди, бракувало часу. Тепер він був умиротворений — Сід, який заклав його за чорну нитку, дістав по заслугі.

Том пробіг по вулиці й звернув у брудний завулок, який тягнувся вздовж задньої стіни тітчиного корівника. Тут він уже був на безпечній відстані від її каральної руки. Але треба було поспішити на центральну площу містечка, де ось-ось мали зійтися, як і домовлялися, дві «армії» хлопчаків. Том був командувачем однієї з армій, а його ліпший друг Джо Гарпер — другої. Генерали не брали безпосередньої участі в битві, це було справою рядових — командири сиділи пліч-о-пліч на узвишші й керували битвою за допомогою ад'ютантів, які носилися туди-сюди мов ошпарені. Тривалі й запеклі баталії завершилися перемогою армії Тома. Убитих підрахували, полонених обміняли, уклали мирну угоду, у якій зазначили, коли почнеться наступна війна, і тепер армії, вишикувані в стрункі ряди, марширували додому. Том, залишившись на самоті, теж попрямував до себе.

Коли він проходив повз двір Джеффа Тетчера, у садку помітив незнайому дівчинку — маленьку гарненьку блакитнооку білявку з волоссям, заплетеним у дві коси, одягнену в біле легеньке платтячко та ажурні панталони. Нещодавній переможець ворожих орд здався без жодного пострілу. Емі Лоренс миттєво звільнила місце в його серці, не залишивши навіть тіні спогаду. Він думав, що це було справжнє кохання, яке буває раз на тисячу років, а з'ясувалося, що це лишень швидкоплинна закоханість. Кілька місяців він змагався за її увагу, тиждень тому вона нарешті погодилася зустрічатися з ним. Сім днів Том був найщасливішим хлопцем у світі, якого розпирало від гордості,

а тепер, за одну мить ця дама покинула його серце, неначе була там випадковим гостем.

Том потай роздивлявся цього янгола, доки завважив, що вона його побачила. Тоді він прикинувся, що й гадки не має про її присутність, і заходився показувати трюки, які лиш тільки знав, щоб здобути її благовоління. Якийсь час він виробляв усілякі придуркуваті штуки, аж доки, перевертаючись колесом, помітив, що дівчина не дивиться на нього, а заходить собі до будинку. Том підбіг до паркану й схвильовано притиснувся до нього, сподіваючись, що дівчина затримається надворі. Але ні — вона вже переступала через поріг. Том важко зітхнув, але відразу ж засяяв — зникаючи за дверима, красуня кинула квітку, що перелетіла через паркан і впала неподалік.

Хлопець оббіг навколо квітки й зупинився на відстані кількох кроків від неї. Він приставив долоню до очей та уважно дивився в інший кінець вулиці, немовби звідти зараз щось мало виплисти. Відтак він схопив із землі соломинку, закинув голову назад і, поклавши соломинку на ніс, так балансував і рухався з боку в бік, кружляв, наближаючись до квітки. Нарешті, він наступив на неї, узяв її пальцями ноги, немов мавпочка, й поскакав з дорогоцінною здобиччю геть. Том завернув за ріг вулиці, щоб заховати квітку за пазуху, він поклав її біля серця, а може, і біля шлунка — хлопець не дуже знався на будові тіла й не дуже цим переймався.

Після цього Том повернувся до заповітного паркану, де й гуляв до ночі, демонструючи свої найкращі фортелі. Але дівчина більше не з'являлася. Том втішав себе думкою, що вона, певно, припишкля біля вікна та все бачить. Зрештою хлопець замріяно почимчикував додому.

За вечерею він мав такий щасливий вигляд, що тітка запитувала себе: «Що це з ним?» Вона добряче вичитала Тома за те, що той кидався в Сіда, але на хлопця це ніяк не подіяло. Він навіть спробував поцупити кубик цукру просто в тітоньки на очах, за що передбачувано дістав по руках. Том подивився на тітоньку Полі й сказав:

— А Сіда ви за це не б'єте.

— Авжеж! Бо Сід не мучить мене так, як ти. Та в тебе той цукор уже пупцем сипався б, якби я не відганяла тебе від цукорниці.

І тітка вийшла на кухню. Тоді Сід, відчувши себе недоторканим, простягнув руку за цукром. Він явно знущався з Тома, а той ледве стримував себе. Несподівано пальці Сіда зісковзнули — цукорниця впала й розбилася. Том ніяк це не прокоментував, він сидів мовчки та аж світився від задоволення. Він вирішив не кликати тітку, а коли вона зайде — нічого не говорити, доки старенька запитає, хто це наробив. Тоді Том відповість, а потім побачить найкраще видовище в цьому світі — як мазун дістане по заслугі. Томові важко було дотримуватися свого плану, коли тітка Полі зайшла до їдальні й стала над уламками, кидаючи гнівні погляди з-з окулярів. Ось-ось почнеться... Але мить — і Том розтягнувся на підлозі! Старенька підняла важку руку, щоб іще раз вдарити малого, коли той закричав:

— Заждіть! Чого ви мене б'єте? Це Сід розбив!

Тітка зніяковіла й зупинилася, і Том уже очікував, що тепер його пожаліють і приголублять. Але старенька промовила:

— Ох... Та тобі завжди є, за що всипати. Ти ж напевно щось інше утнув, поки мене не було.

Вона відчула докір сумління, і хотіла вже заговорити до небожа ласкаво, але зметикувала, що таким чином зізнається в своїй неправоті, а це підірвало б її авторитет. Тому тітка Полі змовчала й з важким серцем пішла поратися в хаті. А Том забився в куточок і ятрив там свої рани. Він знав, що тітка в глибині душі хоче кинутися перед ним на коліна й заспокоїти його, це приносило хлопцеві якесь похмуре задоволення. Він думав, що не відповідатиме жодним чином на її кроки до примирення, навіть не помічатиме їх. Він не відповідатиме на її сповнений сліз, жалісний погляд. Том уявив, як помирає, а тітонька схилилася над ним і усім своїм виглядом благає сказати слово прощення, але він, зчепивши зуби, відвертається до стіни й мовчки конає. Як тітоньці було б від такого?! Тепер Том бачив себе потопельником, що його чоловіки заносять до хати. Тітка б'ється над ним, її слъози ллються на його мокре волосся, вона благає бога

повернути її хлопчика, тоді вона ніколи його не ображатиме! Але серце Тома зупинилося назавжди. Він лежить на підлозі — блідий, холодний, бездиханний маленький мученик, чие страждання нарешті закінчилося.

Том так розхвилювався, уявляючи ці сцени, що вже й не міг заспокоїтися. Хлопець задихався й ковтав сльози, які наповнили його очі й стікали струмочками, коли він кліпав. Плекаючи страждання, Том зазнав неабиякого задоволення. Він уже не хотів розвеселитися, не хотів, щоб його підбадьорили, порушивши його священну журбу. Аж тут до кімнати не зайшла, а залетіла, пританцьовуючи, кухня Мері. Вона була така щаслива, що нарешті повернулася додому, провівши в селі тиждень, який здався сотнею років. Пісні й сонячне сяйво входили з Мері в одні двері, але хлопець вийшов у інші, оточений хмарами й темрявою.

Том подався тинятися безлюдними місцями, стан душі тягнув його подалі від місць, де зазвичай гралися діти. Він натрапив на пліт, збитий із колод, усівся на краєчок і дивився в каламутну річкову воду. Том думав, як славно було б беркицнутися у воду й ментально потонути, навіть не відчувши того, що природно люди відчують у такій ситуації. Тут він згадав про квітку й витягнув її з курточки. Квітка зламалася й прив'янула, і це підсилило його гнітючу журбу. Том подумав, а чи пожаліла б його та дівчина, якби знала, що в нього на серці? Може, вона теж пустила б сльозу, не втрималася б і обійняла його, щоб утішити. А може, вона байдуже відвернулася б від нього, як і цей жорстокий світ. Думки збурили в Томові таку хвилю приємного страждання, що він думав і думав про це, аж поки ці думи вичерпали себе. Тоді він підвівся, важко зітхнув і пішов кудись у пільму.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.



КУПИТИ